

ІВАНИЦЬКА Оксана – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Національний університет «Львівська політехніка», вул. Степана Бандери, 11, м. Львів, 79013, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5947-314X>

ResearcherID: AAD-8267-2021

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.16>

Бібліографічний опис статті: Іваницька, О. (2023). Науково-освітні проєкти НАТО в Україні. *Люди-нознавчі студії. Серія «Педагогіка»*, № 16(48), 111–116, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.16>

НАУКОВО-ОСВІТНІ ПРОЄКТИ НАТО В УКРАЇНІ

Анотація. Наголошено, що підтримка світовою спільнотою України в боротьбі проти російської агресії здійснюється сьогодні не лише на рівні військової допомоги, а й у всіх сферах соціального життя. Розуміння особливостей науково-освітніх проєктів у межах співпраці Україна НАТО сприятиме залученню до такої діяльності широкого кола зацікавлених осіб, що сприятиме усесторонній реалізації права на освіту, вдосконаленню співробітництва і використання наукових здобутків для забезпечення миру у світовому просторі. Мета статті – проаналізувати особливості та тенденції розвитку науково-освітніх проєктів НАТО в Україні. Методика включає комплексний аналіз та узагальнення наявного науково-теоретичного матеріалу та формулювання відповідних висновків і рекомендацій. Під час дослідження використовувалися наступні методи наукового пізнання: термінологічний, системно-структурний, діалектичний, порівняльний, логіко-нормативний, логіко-семантичний. Наукова новизна статті полягає у тому, що здійснено комплексний аналіз науково-освітньої співпраці та проєктної діяльності НАТО в Україні, що триває з 1991 року і сьогодні актуалізувалася з огляду на виклики війни росії проти України. Активна підтримка і надання допомоги у навчанні військових, реалізація науково-дослідних програм по забезпеченню екологічної безпеки та вироблення стратегічних підходів у сфері науки та охорони довкілля через надання фінансової підтримки, реалізацію освітніх практик сприяє усебічній співпраці України зі світовим співтовариством в рамках програми НАТО "Наука заради миру та безпеки". Така діяльність допоможе Україні інтегруватися у світове наукове співтовариство на умовах паритету у всіх напрямках науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: освіта, наукова діяльність, освітня діяльність, НАТО, проєктна діяльність, безпека, право на освіту.

IVANYTSKA Oksana – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Foreign Languages Department, Lviv Polytechnic National University, 12, Bandera str., Lviv, 79013, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5947-314X>

ResearcherID: AAD-8267-2021

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.16>

To cite this article: Ivanytska, O. (2023). Naukovo-osvitni proieky NATO v Ukraini [Scientific-educational projects of NATO in Ukraine]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 16(48), 111–116, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.16/48.16>

SCIENTIFIC-EDUCATIONAL PROJECTS OF NATO IN UKRAINE

Summary. It is emphasized that the support of the world community to Ukraine in the fight against russian aggression is carried out today not only at the level of military aid, but also in all spheres of social life. Understanding the specifics of scientific-educational projects within the framework of Ukraine-NATO cooperation will contribute to the involvement of a wide range of interested persons in such activities, which will facilitate the comprehensive realization of the right to education, the improvement of cooperation and the use of scientific achievements to ensure world peace. The aim

of the article is to analyze the peculiarities and trends in the development of scientific-educational projects of NATO in Ukraine. The methodology includes a comprehensive analysis and generalization of the available scientific and theoretical material and the formulation of relevant conclusions and recommendations. The following methods of scientific knowledge were used during the research: terminological, systemic-structural, dialectical, comparative, logical-normative, logical-semantic. The scientific novelty of the article lies in the fact that a comprehensive analysis of the scientific-educational cooperation and project activities of NATO in Ukraine, which has been ongoing since 1991 and has been updated today in view of the challenges of Russia's war against Ukraine, has been carried out. Active support and assistance in the training of the military, the implementation of scientific research programs to ensure environmental safety and the development of strategic approaches in the field of science and environmental protection through the provision of financial support, the implementation of educational practices promotes comprehensive cooperation of Ukraine with the world community within the framework of the NATO program "The Science for Peace and Security". Such activity will help Ukraine to integrate into the world scientific community on the terms of parity in all areas of scientific research activity.

Key words: education, scientific activity, educational activity, NATO, project activity, security, right to education.

Постановка проблеми. Підтримка світовою спільнотою України в боротьбі проти російської агресії здійснюється сьогодні не лише на рівні військової допомоги, а й у всіх сферах соціального життя. Стереотипно суспільство ототожнює підтримку, що надає Україні НАТО виключно з військовою допомогою. Так, ми розуміємо, що від військової організації найбільш очікуваною є саме така допомога, але НАТО ініціює співпрацю у науково-освітній діяльності, зокрема і з Україною. Розуміння особливостей науково-освітніх проєктів в межах співпраці Україна НАТО сприятиме залученню до такої діяльності широкого кола зацікавлених осіб, що сприятиме усесторонній реалізації права на освіту, вдосконаленню співробітництва і використання наукових здобутків для забезпечення миру у світовому просторі.

Аналіз досліджень і публікацій. Для всебічного аналізу і осмислення вказаної проблематики доцільно опиратися на законодавство України, праці учених в галузі педагогічних досліджень і міжнародних відносин, соціології, психології. Вивчення проблемних аспектів, особливостей та тенденції розвитку науково-освітніх проєктів НАТО в Україні досліджено не достатньо. Основною джерельною базою є нормативно-правові акти, що регулюють зазначену діяльність та попри те, цьому питанню приділяли увагу такі науковці як Т. Грачевська (2017), С. Ліпкевич, П. Проховник та інші. Їхні наукові концепції сприяли тому, що в межах міжнародних відносин, педагогіки, антропології, юриспруденції і психології формується принципово новий підхід до науково-проєктної,

грантово-дослідної та освітньої взаємодії між Україною і НАТО.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати особливості та тенденції розвитку науково-освітніх проєктів НАТО в Україні.

Виклад основного матеріалу. За законодавством України наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження (*Про наукову...*, 2016). Беззаперечно, що важливо застосовувати отримані знання і практичні навички, здобуті в процесі наукової діяльності для розвитку державного суспільства через співпрацю з міжнародною спільнотою, що сприятиме повноцінному розвитку науково-дослідної сфери на основі досвіду і здобутків держав-партнерів і міжнародних організацій.

Освітня діяльність у сфері вищої освіти – це діяльність закладів вищої освіти і наукових установ, що провадиться з метою підготовки здобувачів вищої освіти на певних рівнях вищої освіти за певними спеціальностями (в тому числі за переліком спеціальностей, затвердженим Кабінетом Міністрів України; за програмами іноземних навчальних закладів (крім освітньої діяльності, що провадиться за акредитованими програмами вищих навчальних закладів держав – членів Європейського Союзу, аналогічними акредитованим спеціальностям відповідного навчального закладу); вищих духовних навчальних закладів із спеціальності «Богослов'я»; навчальних закладів іноземних держав або їх структурних підрозділів (філій), що утворюються і функціонують

на території України, незалежно від виду такої діяльності (*Освітня...*, 2021).

Варто акцентувати увагу на тому, що НАТО – це організація Північноатлантичного договору, що була створена 4 квітня 1949 року насамперед з метою стримування загрози радянській експансії в Європі після Другої світової війни. Крім того, Сполучені Штати розглядали Альянс як інструмент для запобігання відродженню націоналістичних тенденцій у Європі та сприяння політичній інтеграції на континенті. Проте ідея його появи сягає у далекий 1947 рік, коли Великобританія та Франція підписали Дюнкеркський договір, створивши союз, покликаний протистояти можливому нападу Німеччини після закінчення війни. Спочатку серед 12 членів-засновників політичного та військового Альянсу НАТО були США, Великобританія, Бельгія, Канада, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія та Португалія (*Центр...*, 2022).

В Україні наука завжди спрямовувала свій потенціал на розвиток ціннісних основ суспільства, науково-проектна діяльність спрямовувалася на вдосконалення гуманістичних підвалин існування людства. Міжнародна співпраця в сфері обороноздатності нашої держави активно реалізовувалася відповідними компетентними органами за утвердженнями пріоритетними напрямками. Сьогодні цивілізований світ ставить за основу демілітаризаційні процеси, але, як виявилось, у ХХІ столітті є держави-терористи, що прагнуть знищити цивілізований світ. Цьому варварству протистоїть світова спільнота, міжнародні організації, зокрема, НАТО. Ми бачимо, що НАТО у своїй діяльності теж прагне до впровадження не лише військово-оборонних програм, а й значну увагу приділяє розвитку науково-освітніх програм. Зокрема, необхідно наголосити на програмі НАТО “Наука заради миру і безпеки” (НМБ).

Україна почала брати активну участь у проектах програми НАТО “Наука заради миру і безпеки” (НМБ) у 1991 році. Спільна робоча група з питань науки і доквілля сприяє визначенню пріоритетних галузей практичного наукового співробітництва у рамках програми НМБ. Починаючи з 2014 року було активізовано співпрацю з Україною у галузі пов’язаної з безпекою цивільної науки і технологій, і відтоді вона є найбільшим отримувачем грантів НАТО за програмою НМБ. Варто особливо відзначити внесок України до програми

“DEXTER” під егідою НМБ, спрямованої на розробку інтегрованої системи виявлення вибухівки і вогнепальної зброї у громадських місцях (*Організація...*, 2019).

Вже в назві проекту закладено ідею розвитку науково-освітнього потенціалу людства у напрямі збереження світової цивілізації через відмову від усіх форм і проявів насильства. Члени НАТО не мають ілюзій, що усі державні утворення світу задекларують курс на демілітаризацію, адже ряд країн вдаються до відкритого шантажу і терору міжнародної спільноти, тому протистояти цьому явищу потрібно безумовно, але не тільки через усунення наслідків, а шляхом їх попередження. У цьому процесі значна роль відводиться науковій діяльності в контексті розроблення превентивних засобів і технологій.

Одним з напрямів освітньо-наукової діяльності НАТО можна вважати оголошено конкурс для науковців на 2023 рік за програмою НАТО “Наука заради миру та безпеки” (SPS) для посилення цивільної науки та технологій щодо вирішення нових викликів у сфері безпеки та їхнього впливу на міжнародну безпеку. Перевага надається дослідженням у сфері штучного інтелекту, квантових та біотехнологій, технологічної конвергенції, зміни клімату, екологічної та енергетичної безпеки. Ці та інші проекти будуть розглядатися для фінансування в межах програми SPS у формі чотирьох встановлених механізмів надання грантів, а саме: багаторічні проекти досліджень і розробок (MYP); події, у таких форматах: семінари провідних досліджень (ARW); курси підвищення кваліфікації (ATC); інститути передових досліджень (ASI) (*Співробітництво...*, 2019).

Хоча для багаторічних проектів (24–36 місяців) немає жорстких обмежень для бюджету, типові трирічні проекти становлять від 150 тис. до 350 тис. євро. Людство сьогодні перебуває на такому рівні цивілізаційного розвитку, що пріоритетними визнаються наукові дослідження спрямовані не лише на забезпечення існування біологічного виду, а на розширення можливостей пізнання і використання резервів всесвіту і самої людини. Наше майбутнє залежить від того в який напрям ми спрямуємо вектор розвитку молодого покоління. На жаль, наша молодь сьогодні стикнулася з викликами і трагедією війни. Це залишить і моральний і фізичний відбиток у їхньому житті, але, також, вони особисто змоги побачити і переконатися в тому, що потрібно

розвивати суспільство через гуманізацію усіх сфер його життєдіяльності. Знання, отримані в результаті навчання на всіх рівнях здобуття освіти, варто спрямовувати на вдосконалення, а не на руйнування здобутків цивілізації.

Грантово-проектна науково-освітня діяльність і співпраця України з країнами-членами НАТО сьогодні не втрачає активності. Зокрема, варто звернути увагу на те, що проєктна пропозиція на виділення гранту в рамках програми НАТО «Наука заради миру та безпеки» (SPS) має обов'язково містити потенційних країн-партнерів (обов'язково принаймні одну державу-члена) по реалізації проєкту, орієнтовний термін його виконання та необхідну суму на реалізацію (в тому числі очікувані дотації з боку НАТО), а також відповідати наступним пріоритетам (*Програма...*, 2023).

– сприяти взаємовигідному співробітництву в питаннях, які становлять взаємний інтерес, у тому числі міжнародним зусиллям у боротьбі з новими викликами безпеки, такими як тероризм, енергетична безпека, кіберзахист, захист від ХБРЯ речовин, охорона навколишнього середовища тощо;

– посилювати підтримку міжнародних операцій та місій під проводом НАТО;

– з метою попередження криз посилювати обізнаність з подіями в галузі безпеки, зокрема в сферах застосування вдосконалених безпекових технологій, забезпечення безпеки в прикордонних районах та в портах, визначення та знешкодження мін та інших вибухівок, а також гуманітарних і соціальних аспектах безпеки, пов'язаних із стратегічними цілями Альянсу.

Для України така проєктна пропозиція є надзвичайно актуальною ще й тому, що сприятиме відбудові і розвитку нашої держави після війни, а також, новітні розробки допоможуть сформуванню блоку превентивних заходів щодо можливої зовнішньої агресії.

Важливим є співробітництво України і НАТО в сфері науки та охорони довкілля. Взаємодія України з НАТО в сферах науки та охорони довкілля розпочалася у 1991 року і здійснюється з використанням механізмів програми НАТО/Партнерства заради миру «Наука заради миру та безпеки». Україна першою серед країн-партнерів почала також надавати зі свого боку фінансову підтримку українським науковцям, які одержали гранти НАТО, як з наукових установ системи Національної академії наук України, так і з вищих

навчальних закладів (хоча і в меншій кількості відповідно до затверджених стороною НАТО грантів).

Ключовим механізмом забезпечення координації та взаємодії співробітництва у сфері науки та охорони навколишнього середовища є Спільна робоча група Україна-НАТО зі співробітництва з питань науки та довкілля (СРГ) (утворена у 2000 р.). Протягом 1998-2013 рр. в рамках програми НАТО "Наука заради миру та безпеки" реалізовані 27 спільні багаторічні проєкти за участю українських науково-дослідних установ.

У 2014 р., у зв'язку з реорганізацією Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України, на яке були покладені функції з питань реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, Україна припинила свою діяльність в рамках СРГ. Проте вже наступного року роботу було відновлено. У 2015 році відповідальність за взаємодію з НАТО у сфері науки перебрало на себе Міністерство освіти і науки України.

Станом на сьогодні, Україна перебуває на першому місці серед країн-партнерів Альянсу за кількістю наукових проєктів та обсягом їх фінансування в рамках Програми НЗМБ. Міжнародна науково-освітня спільнота визнає необхідність активної діяльності у сфері охорони довкілля. Мова йде не лише про дослідницьку діяльність у ЗВО природничого спрямування, а й про потенційні загрози використання зброї масового знищення, що може призвести як до значної шкоди довкіллю так і знищення людства.

Саме тому НАТО веде активну науково-проектну діяльність щодо вироблення стратегічних підходів з недопущення і ліквідації наслідків такої діяльності. Міжнародна наукова спільнота розробляє глобальну стратегію по припиненню і блокуванню розробок державами зброї масового знищення та по запобіганню її розповсюдженню. В усіх цивілізованих державах світу значна увага приділяється наданню якісної військової освіти на основі професійного забезпечення миру і безпеки, а не формуванню збройної агресії у військових структурах держави.

НАТО розробив Програму вдосконалення військової освіти (ПВВО), що сприяла вдосконаленню і реструктуризації системи військової освіти і професійної підготовки України, охоплюючи вісім закладів вищої військової освіти і п'ять центрів підготовки

сержантського і старшинського складу. До того ж у рамках ПВВО НАТО надає дорадчу підтримку з питань управління закладами військової освіти, допомагаючи викладацькому складу з питань методики викладання й розробки курсів із розвитку навичок лідерства і процесів ухвалення рішень (*Відносини...*, 2023).

З часу підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) військові навчальні заклади розпочали реформування освіти майбутніх військових, переглянувши методику викладання, освітні компоненти і підхід до формування системи збройних сил на основі досвіду європейських держав. Імовірно, що після закінчення війни військова освіта в Україні потребуватиме ще глибших змін на основі здобутого власного трагічного досвіду. Важливо акцентувати увагу тому, що НАТО приділяє значну увагу гендерним питанням, зокрема і в Україні в умовах війни, а також, у проведенні науково-дослідної діяльності в межах виконання проєктів. Ведеться активна просвітницька робота з питань забезпечення гендерної рівності у військових структурах, в тому числі і у закладах вищої освіти.

НАТО визнає життєво важливу роль, яку жінки відіграють у мирі та безпеці, а також важливість врахування гендерних аспектів у всьому, що робить Альянс. Порядок денний "Жінки, мир і безпека" було започатковано 31 жовтня 2000 року після прийняття Резолюції 1325 Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй. Підхід НАТО до порядку денного "Жінки, мир і безпека" базується на принципах інтеграції, інклюзивності та цілісності. НАТО враховує гендерні аспекти у своїх трьох основних завданнях (стримування та оборона, запобігання та врегулювання криз, а також безпека на основі співпраці) і в усіх своїх політичних і військових структурах.

Консультативна група громадянського суспільства НАТО забезпечує платформу для жіночих організацій громадянського суспільства для взаємодії з НАТО для формування політики та практики, зокрема через наукову та освітню діяльність. У Стратегічній концепції до 2022 року підкреслюється наскрізна важливість інтеграції порядку денного "Жінки, мир і безпека" в наші основні завдання, і зазначається, що НАТО продовжуватиме просувати гендерну рівність як відображення своїх цінностей (*Жінки...*, 2019).

В умовах війни росії проти України жінки виконують важливі завдання для перемоги нашої держави. В науково-освітньому просторі жінки сьогодні активно представляють науково-дослідні проєкти і реалізують грантову діяльність через повноцінну можливість міжнародної мобільності. Співробітництво з міжнародними організаціями є одним із важливих компонентів зовнішньої політики України на сучасному етапі, який надає можливості для ефективного представництва на міжнародній арені та вирішення нагальних проблем (Грачевська, 2017, с. 42).

Висновки. Науково-освітня співпраця та проєктна діяльність НАТО в Україні, що триває з 1991 року, сьогодні актуалізувалася з огляду на виклики війни росії проти України. Активна підтримка і надання допомоги у навчанні військових, реалізація науково-дослідних програм по забезпеченню екологічної безпеки та вироблення стратегічних підходів у сфері науки та охорони довкілля через надання фінансової підтримки, реалізацію освітніх практик сприяє усебічній співпраці України зі світовим співтовариством в рамках програми НАТО "Наука заради миру та безпеки". Така діяльність допоможе Україні інтегруватися у світове наукове співтовариство на умовах паритету у всіх напрямках науково-дослідної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грачевська Т.О. Особливості нормативно-правової регламентації двостороннього співробітництва України і НАТО. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2017. № 2. С. 42–46.
2. *Жінки, мир і безпека*. Організація Північноатлантичного договору. 2019. <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/politika-nato-z-implementaciyi-rezolyuciyi-rb-oon-zhinki-mir-i-bezpeka>.
3. Організація Північноатлантичного договору. *Відносини з Україною*. 2023. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm#deep.
4. *Освітня діяльність*. Вільна енциклопедія Вікіпедія. 2021. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C
5. *Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України*. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

6. Програма НАТО “Наука заради миру і безпеки”. Міжнародна мозаїка. 2023. <https://intermozaika.kpi.ua/nato-for-peace>.
7. Співробітництво в сфері науки та охорони довкілля. Україна – НАТО. 2019. <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobitnictvo-v-sferi-nauki-ta-ohoroni-dovkillya>.
8. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу. Загальна інформація про НАТО. 2022. URL: <http://www.center.gov.ua/component/k2/item/3982загальнаінформаціяпронато>

REFERENCES

1. Hrachevska T.. (2017). Osoblyvosti normatyvno-pravovoi rehlamentatsii dvostoronnoho spivrobitnytstva Ukrainy i NATO. [Peculiarities of normative and legal regulation of bilateral cooperation between Ukraine and NATO]. Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa. № 2. Pp. 42-46. [in Ukrainian].
2. Zhinky, myr i bezpeka. [Women, peace and security]. Orhanizatsiia Pivnichnoatlantychnoho dohovoru (2019). <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/pro-nato/politika-nato-z-implementaciyi-rezolyuciyi-rb-oon-zhinki-mir-i-bezpeka>. [in Ukrainian].
3. Orhanizatsiia Pivnichnoatlantychnoho dohovoru (2023). Vidnosyny z Ukrainoiu. [Relations with Ukraine]. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm#deep. [in Ukrainian].
4. Osvitnia diialnist. [Educational activity]. Vilna entsyklopediia Vikipediiia. (2021). URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8F_%D0%B4%D1%96%D1%8F%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C [in Ukrainian].
5. Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diialnist: Zakon Ukrainy. [On scientific and scientific and technical activity: Law of Ukraine]. (2016). № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>. [in Ukrainian].
6. Prohrama NATO “Nauka zarady myru i bezpeky”. [NATO program “The Science for Peace and Security”]. Mizhnarodna mozaika. (2023). URL: <https://intermozaika.kpi.ua/nato-for-peace>. [in Ukrainian].
7. Spivrobitnytstvo v sferi nauky ta okhorony dovkillia. [Cooperation in the field of science and environmental protection]. Ukraina – NATO. (2019). URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/spivrobitnictvo-v-sferi-nauki-ta-ohoroni-dovkillya>. [in Ukrainian].
8. Tsentr adaptatsii derzhavnoi sluzhby do standartiv Yevropeiskoho Soiuzu. Zahalna informatsiia pro NATO. [General information about NATO]. (2022). URL: <http://www.center.gov.ua/component/k2/item/3982загальнаінформаціяпронато> [in Ukrainian].